

Socjologia sztuki

dr Mieczysław Juda, prof. ASP

Zakład Teorii i Historii Sztuki ASP Katowice

mjuda@asp.katowice.pl

www.mjuda.asp.katowice.pl

socjologia sztuki

[wprowadzenie]

socjologia
psychologia
antropologia
historia
ekonomia

nauki społeczne

August Comte

(1798 – 1857)

- Cours de la philosophie positive (1830 – 1842)

socjologia → reforma nauk:

astronomia

matematyka

fizyka

chemia

biologia

socjologia

socjologia

- nauka o grupach, instytucjach i procesach społecznych
- nauka o naturze i przebiegu zjawisk społecznych
- nauka o problemach społecznych
- nauka o strukturach społecznych

socjologia ^{df} → nauka o warunkach powstawania, trwaniu i rozpadzie struktur społecznych

①

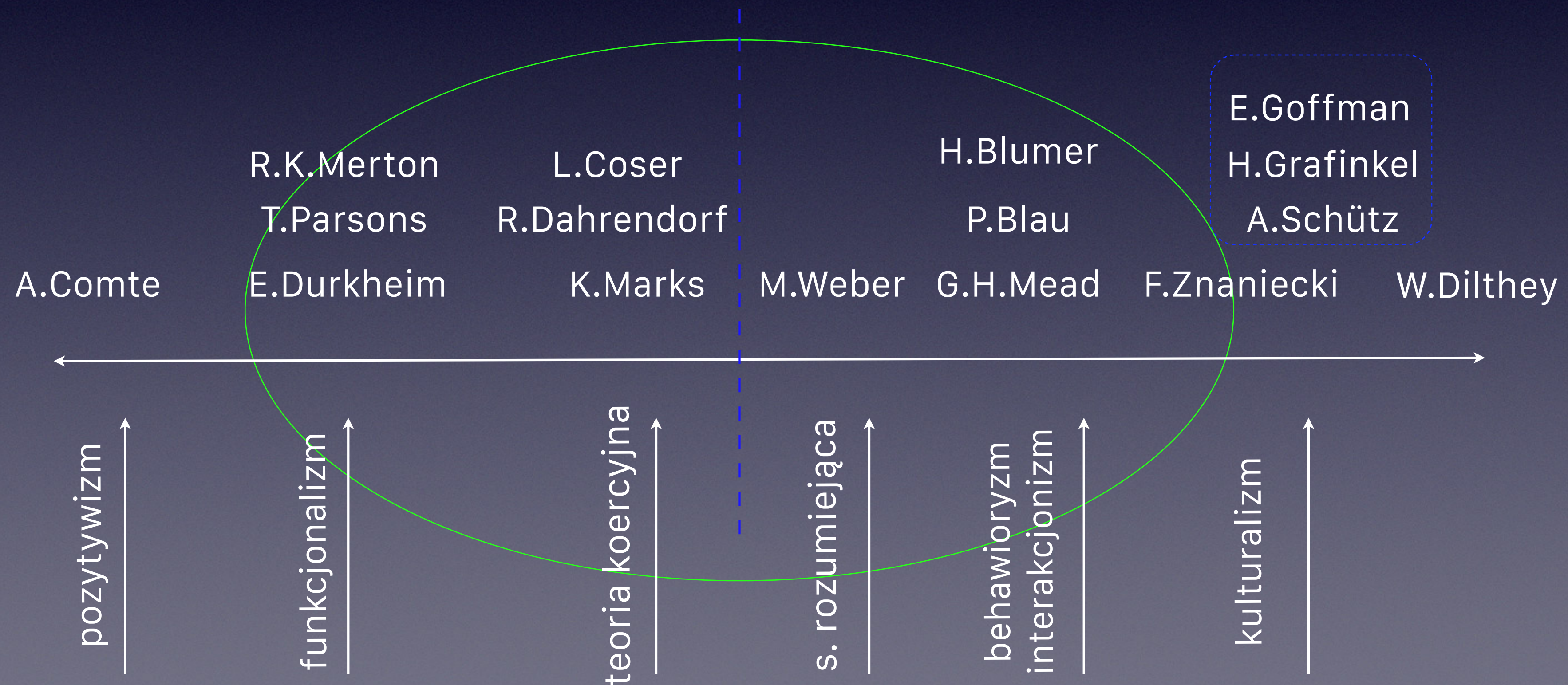
→ czym jest społeczeństwo ?
(pyt. ontologiczne)

②

→ jak badać społeczeństwo ?
(pyt. metodologiczne)

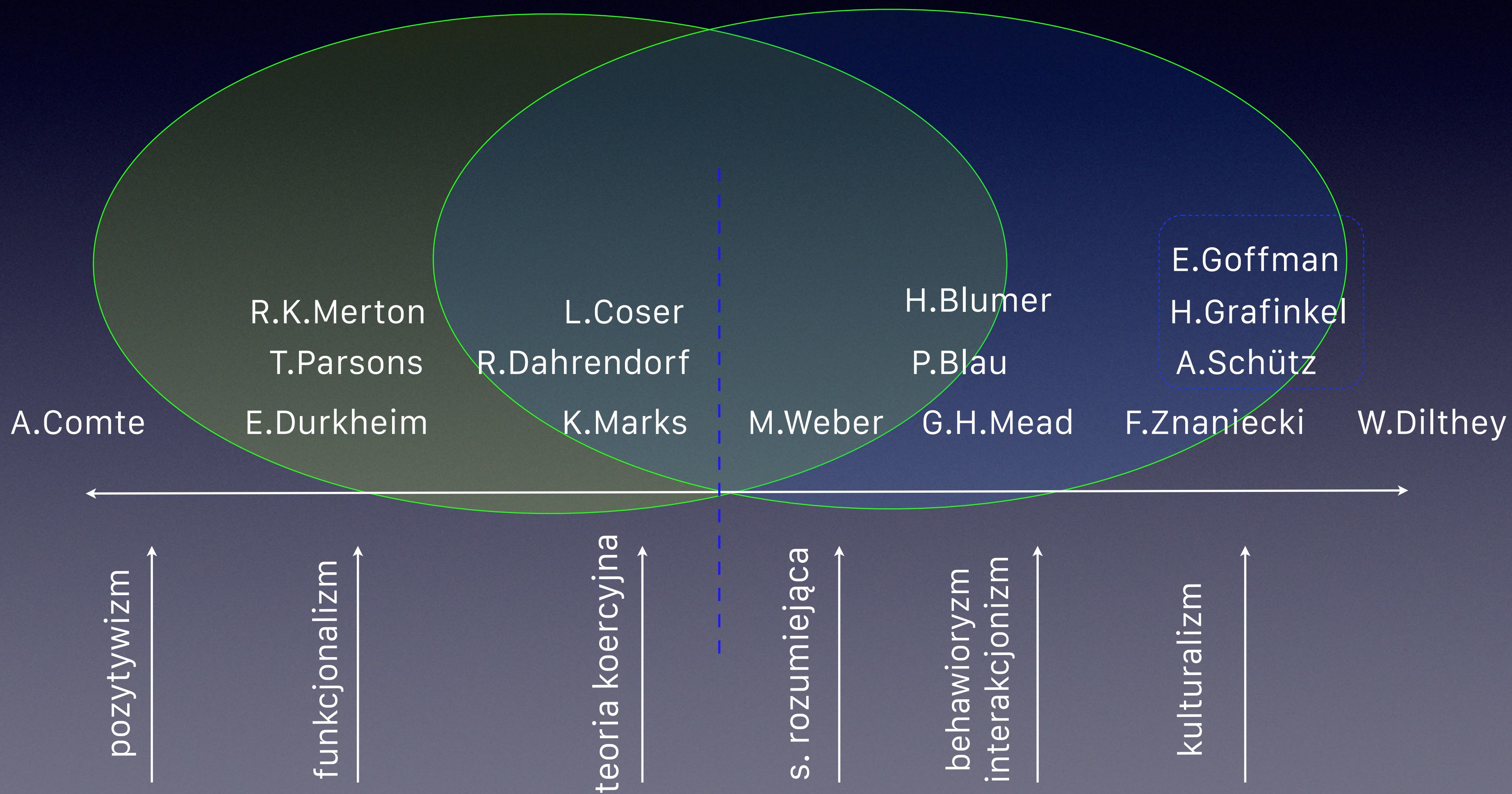
① + ② = orientacje teoretyczne w socjologii

orientacje teoretyczne w socjologii

socjologia ilościowa

socjologia jakościowa

socjologia sztuki

metoda **jak?**

- obserwacja
- eksperyment
- wywiad
- badanie dokumentów
- socjometria

przedmiot **co?**

- Arystoteles: katharsis, mimesis
- artes liberales vs artes vulgares
- disegno, figura
- Ch. Batteux: beaux arts
- Correspondance des arts
- twórczość/ekspresja B.Croce
- T.W.Adorno, M.Horkheimer: przemysł kulturalny
- D.Judd, J.Kossuth: konceptualizm
- G.Dickie: artworld
- A.Danto: instytucjonalizm
- J.Świdziński: sztuka kontekstualna
- A.Porczak, shift art

WN: Sztuka jest odtwarzaniem rzeczy, bądź konstruowaniem form, bądź wyrażaniem przeżyć – jeśli wytwór tego odtwarzania, konstruowania, wyrażania jest zdolny zachwycać, bądź wzruszać, bądź wstrząsać

socjologia sztuki

(dzieje dyscypliny)

I. Trzy pokolenia [N.Heinich]

- a. estetyka socjologiczna: sztuka i społeczeństwo
- b. społeczna historia sztuki: sztuka w społeczeństwie
- c. socjologia empiryczna: sztuka jako społeczeństwo

II. Początki socjologicznej refleksji nad sztuką [M.Golka]

- a. prehistoria socjologii sztuki: sofiści i Platon
- b. G.Bruno: waga relatywizmu aksjologicznego
- c. Marks i marksiści

III. Między izolacjonizmem a emanacjonizmem [A.Lipski]

- a. izolacjonizm: J.Duvignaud, P.Francastel
- b. emanacjonizm: T.W.Adorno i frankfurczycy
- c. empiryczna socjologia sztuki: socjologia Świata Artystycznego

socjologia sztuki

(dzieje dyscypliny)

I. Trzy pokolenia [N.Heinich]

a. estetyka socjologiczna: sztuka i społeczeństwo

– zakwestionowanie autonomiczności

– oczyszczenie ze złudnej idealizacji

– H.Taine: moment, rasa, środowisko [1865]

– Ch.Lalo: warstwa estetyczna i anestetyczna świadomości estetycznej [1921]

– Marks, Plechanow, G.Lukács, M.Raphaël, F.Klingender, L.Goldmann, A.Hausner

– T.W.Adorno, W.Benjamin, S.Kracauer, H.Marcuse

– P.Francastel, J.Duvignaud

socjologia sztuki

(dzieje dyscypliny)

I. Trzy pokolenia [N.Heinich]

b. historia społeczna/społeczna historia sztuki: sztuka w społeczeństwie

- mecenat: M.Wackernagel [1938], F.Haskell [1963], B.Kempers [1987]
- instytucje: N.Pevsner [1940], H. i C.White [1965], A.Boime [1971]
- kontekstualizacja: M.Meiss [1951], G.Duby [1986], R.Williams [1958], E.Gombrich[1982], E.Castelnuovo [1976], M.Baxandall [1972]
- odbiorcy: R.Escarpit [1958], W.Iser, H.R.Jauss [1968]
- twórcy: E.Kris i O.Kurz [1934], R. i M.Wittkower [1963], P.Benichou [1973], M.Warnke [1985], N.Heinich [1993]

socjologia sztuki

(dzieje dyscypliny)

I. Trzy pokolenia [N.Heinich]

c. socjologia empiryczna: sztuka jako społeczeństwo

– produkcja–dystrybucja–konsumpcja: R.Bastide [1945], R.Ecarpit [1958]
E.Castelnuovo [1976], R.Moulin [1986]

– pola zaangażowania i pola badań: morfologia publiczności, socjologia gustu, praktyki kulturowe,
percepcja estetyczna, pośrednictwo (osoby, instytucje)

socjologia sztuki

(dzieje dyscypliny)

II. Początki socjologicznej refleksji nad sztuką [M.Golka]

- a. sofiści i Platon
- b. G.Bruno: waga relatywizmu aksjologicznego
- c. Marks i marksiści

socjologia sztuki

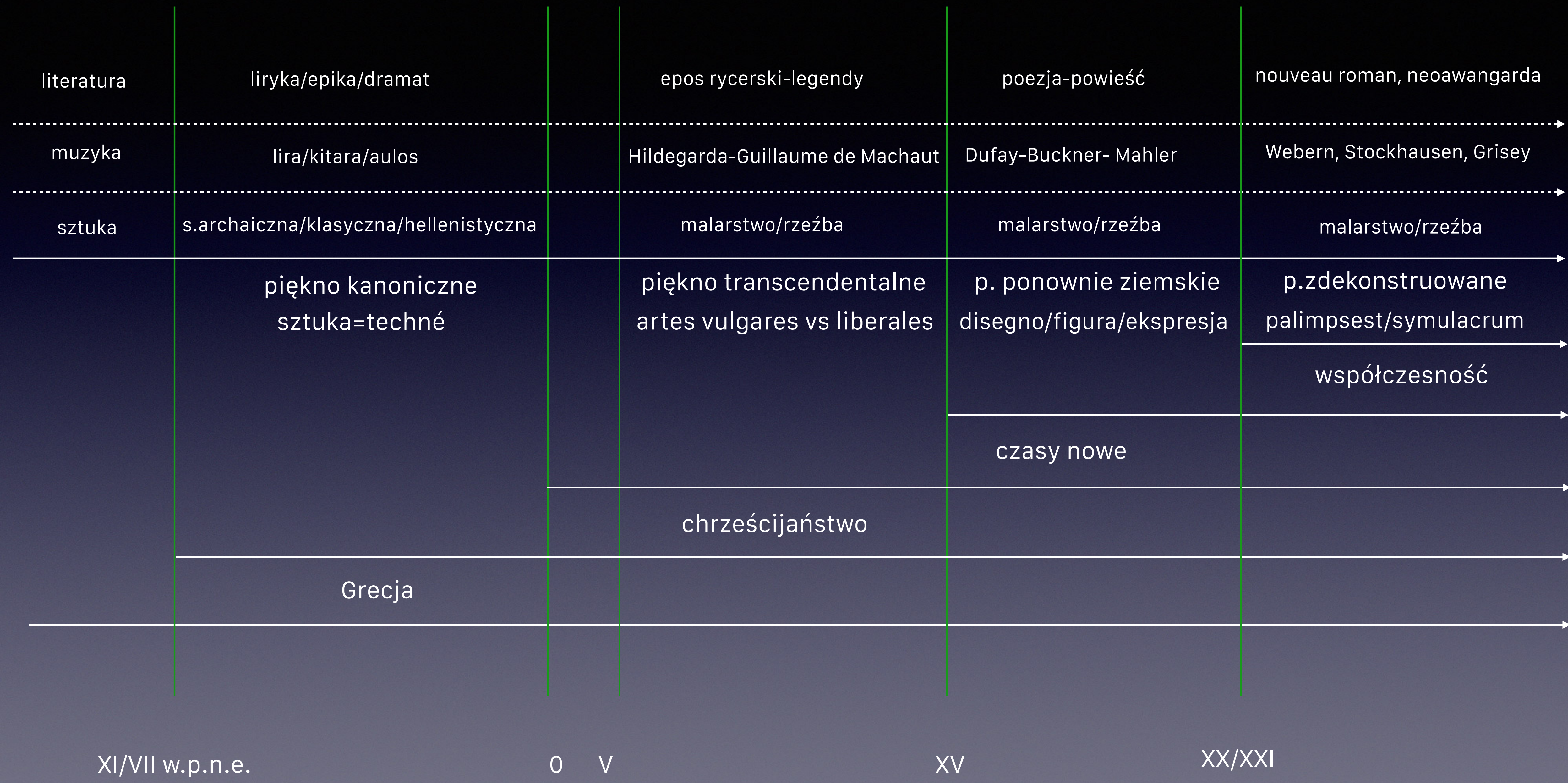
(dzieje dyscypliny)

III. Między izolacjonizmem a emanacjonizmem [A.Lipski]

a. izolacjonizm: J.Duvignaud, P.Francastel

b. emanacjonizm: T.W.Adorno i frankfurtczycy

c. empiryczna socjologia sztuki: socjologia Świata Artystycznego

socjologia sztuki

(konceptcje i konceptualizacje)

I. Socjologia sztuki [S.Ossowski]

- a. dzieło sztuki jako wytwór życia społecznego
- b. dzieło sztuki jako przedmiot pewnych reakcji emocjonalnych ukształtowanych pod wpływem środowiska społecznego
- c. dzieło sztuki jako nowy ośrodek stosunków społecznych
- d. dzieło sztuki – sztuka jako czynnik przeobrażeń społeczno–kulturalnych

II. Dystynkcja, habitus, przemoc symboliczna [P.Bourdieu]

- a. agent, pole, kapitał
- b. habitus
- c. koncepcja przemocy symbolicznej
- d. dyspozycja estetyczna i gust odbiorcy
- e. społeczna dystrybucja kapitału kulturowego

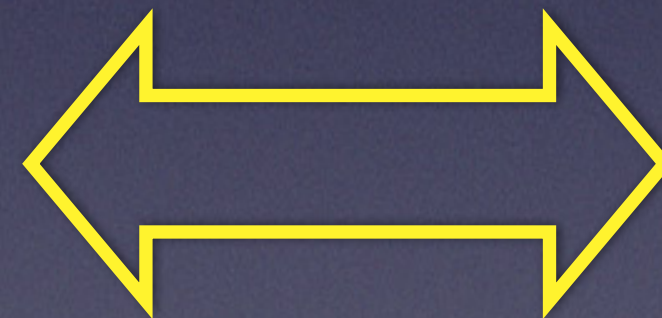
III. Dzieło sztuki: interakcja biografii kulturowych [M.Juda]

- a. przedmioty intencjonalne a status ontyczny dzieła sztuki
- b. koncepcja biografii kulturowych
- c. indywidualny i metaindywidualny [strukturalny] poziom biografii kulturowych
- d. rozumienie dzieła sztuki – interakcja biografii kulturowych

komunikowanie

komunikowanie
interpersonalne

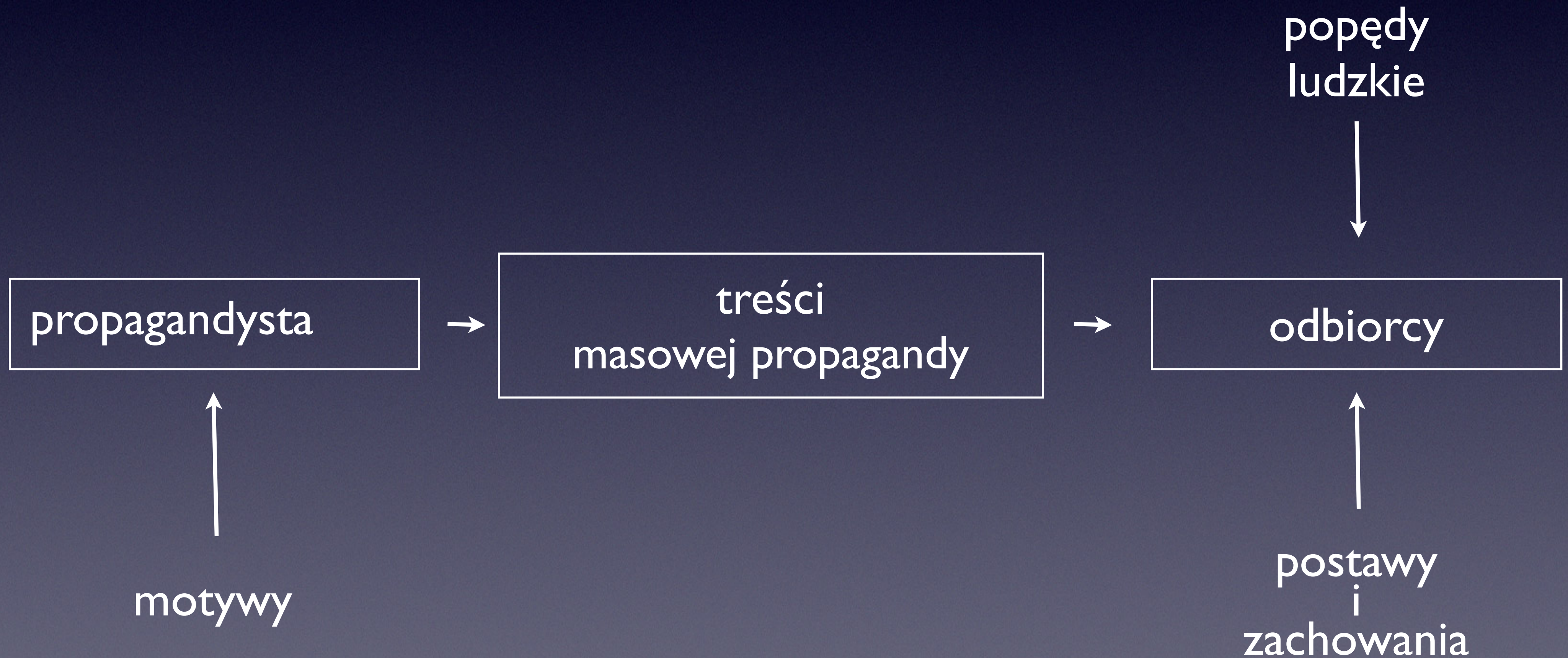
komunikowanie
masowe

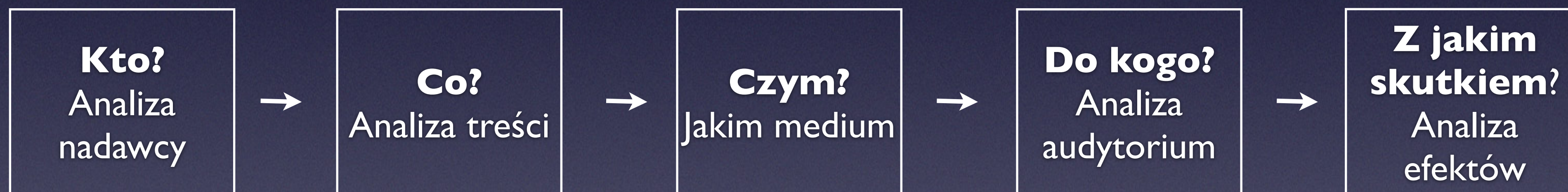
Ogólny model komunikowania jako transmisji

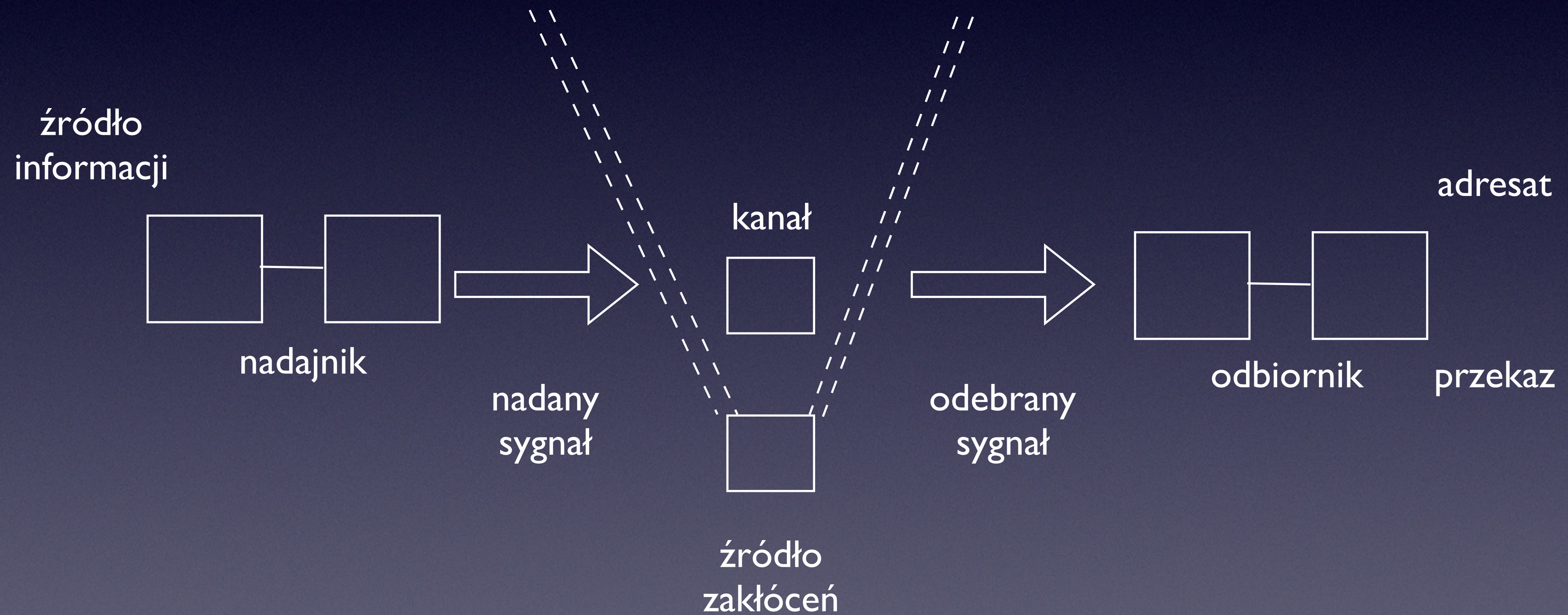
Model komunikowania S.Tchakotine'a
tzw. model wszechmocy propagandy, 1939

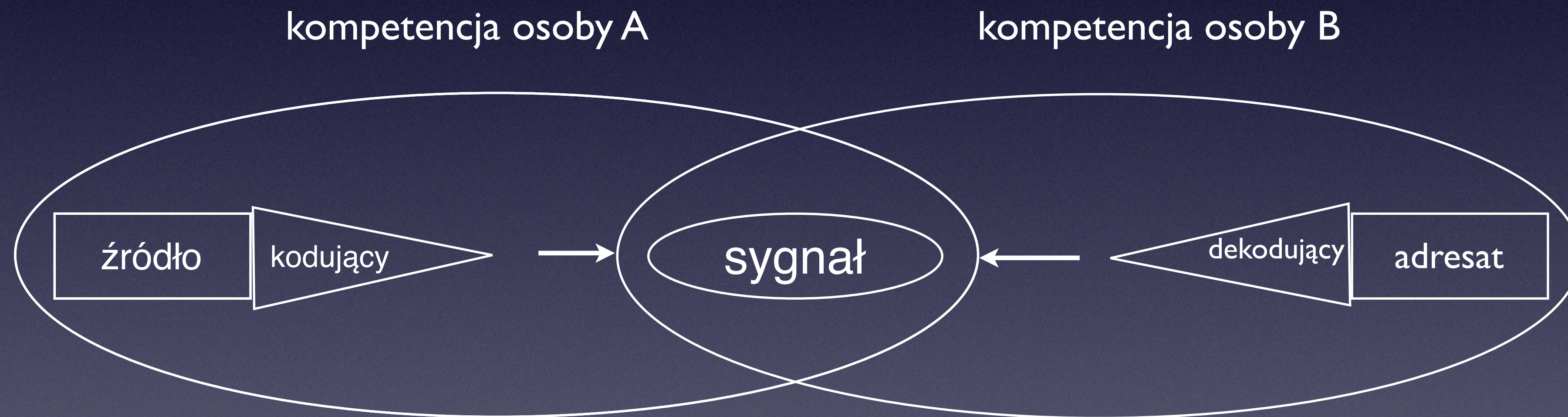
Model analizy aktu komunikowania H.Lasswell, 1948

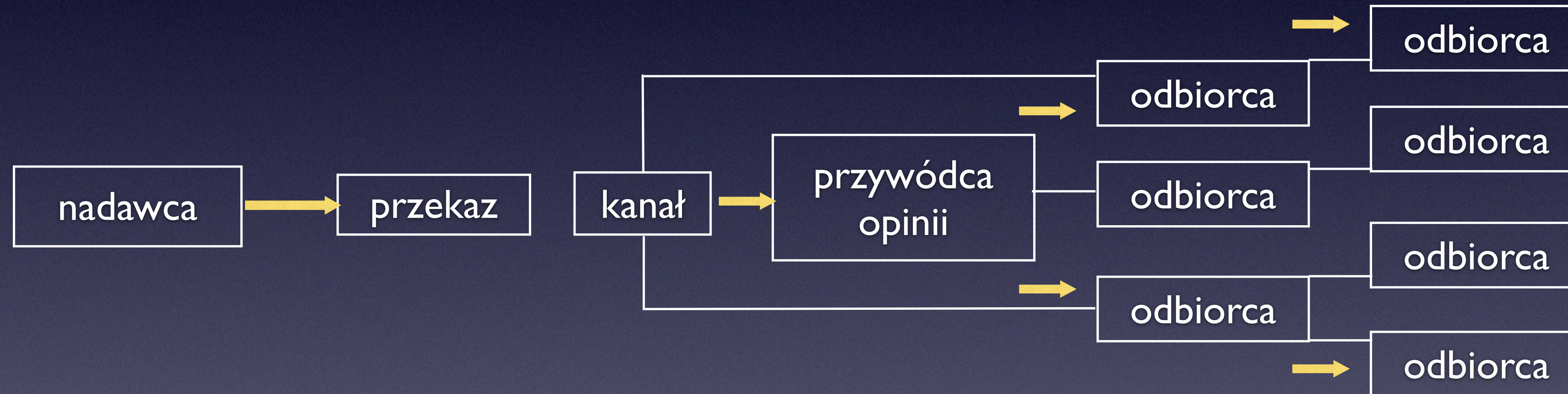
Model przekazu sygnałów C. Shannona, 1948

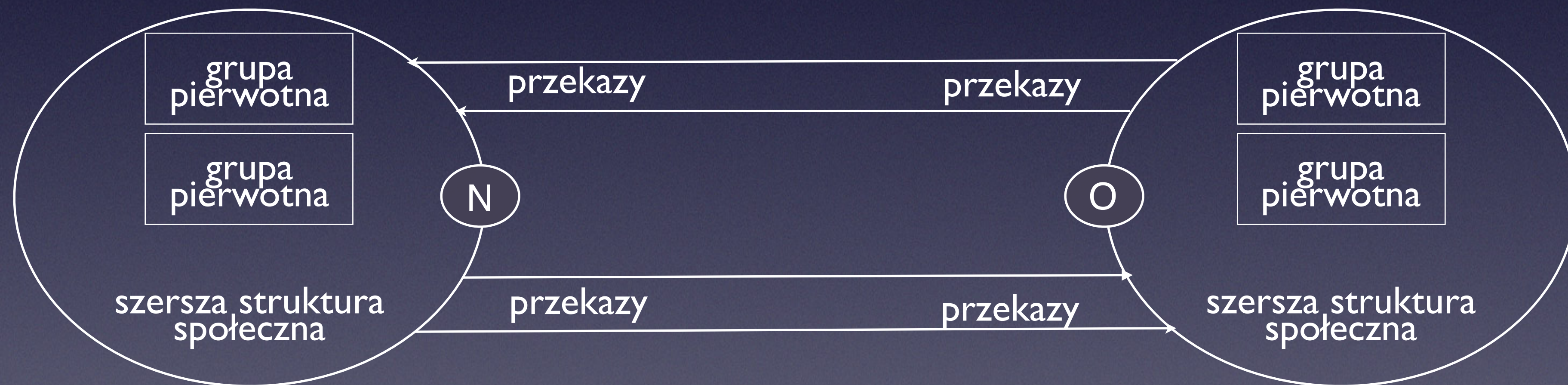
Model wspólnoty doświadczeń W.Schramm, 1954

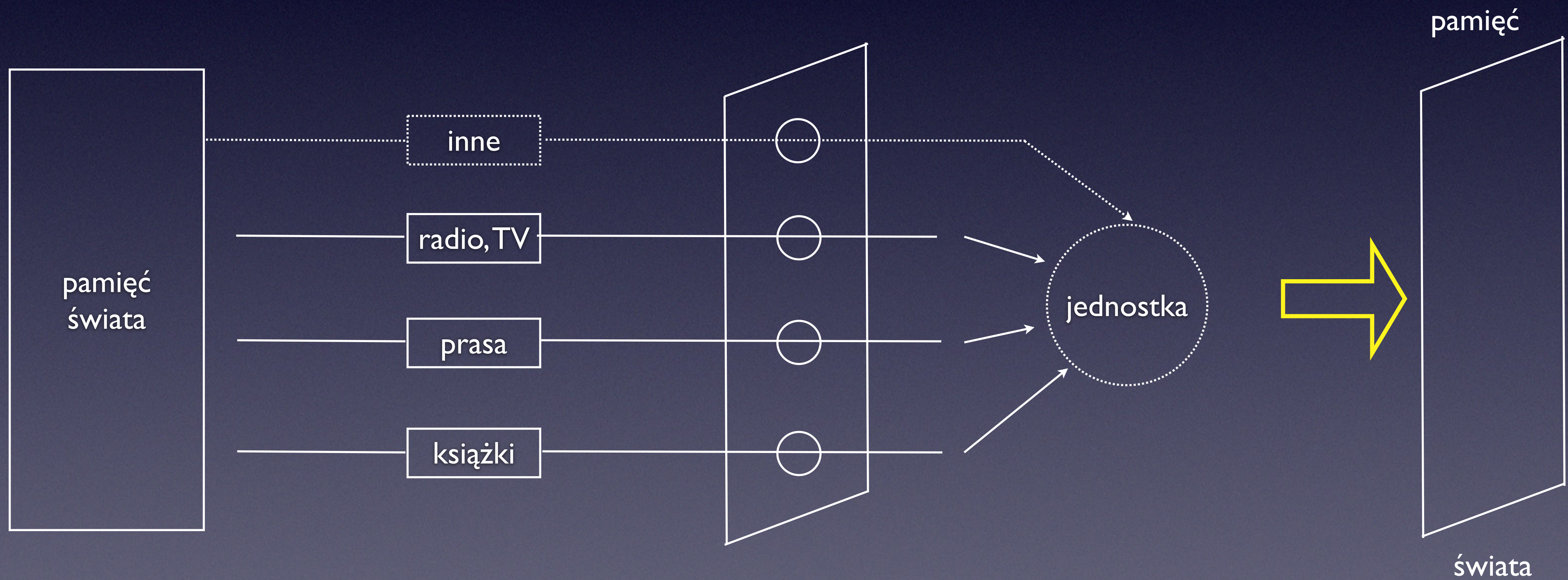
Model dwustopniowego przepływu informacji wg E.Katza i P.Lazarsfelda, 1955

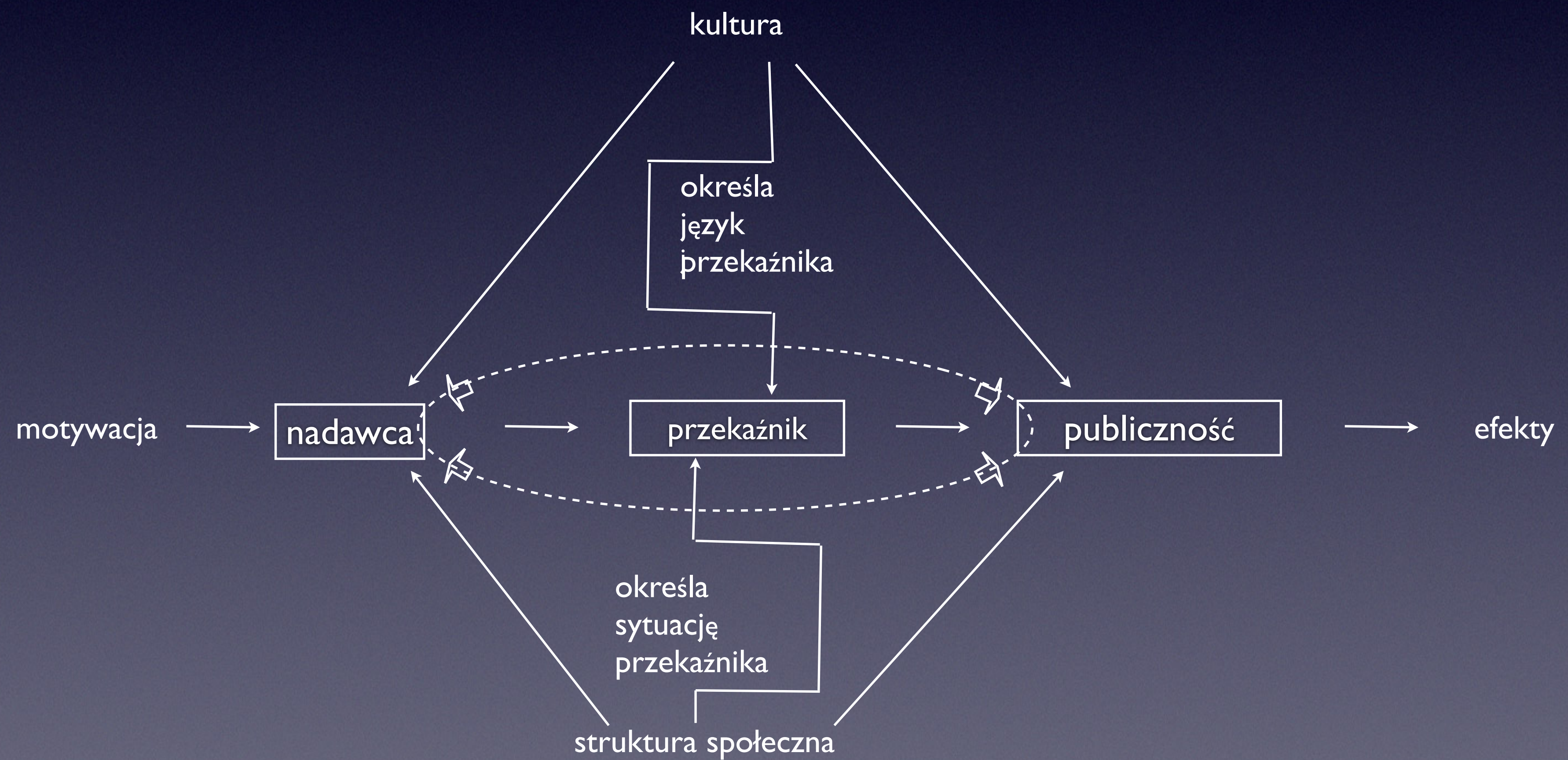
Model socjologiczny Rileyów, 1959 (M.W.Riley, J.W.Riley)

Model mozaiki kulturowej A.Molesa, 1967

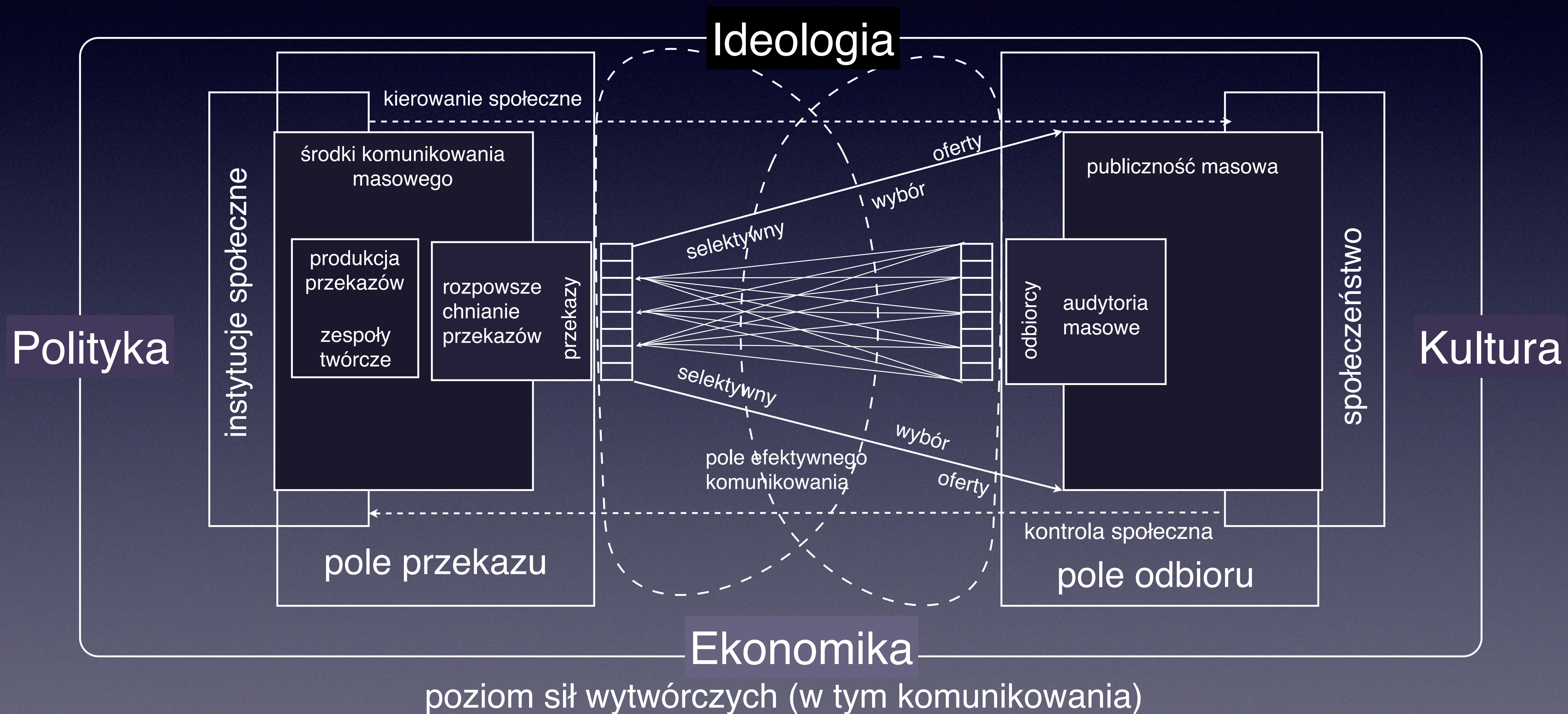

Model społeczno-kulturowy A. Tudora, 1970

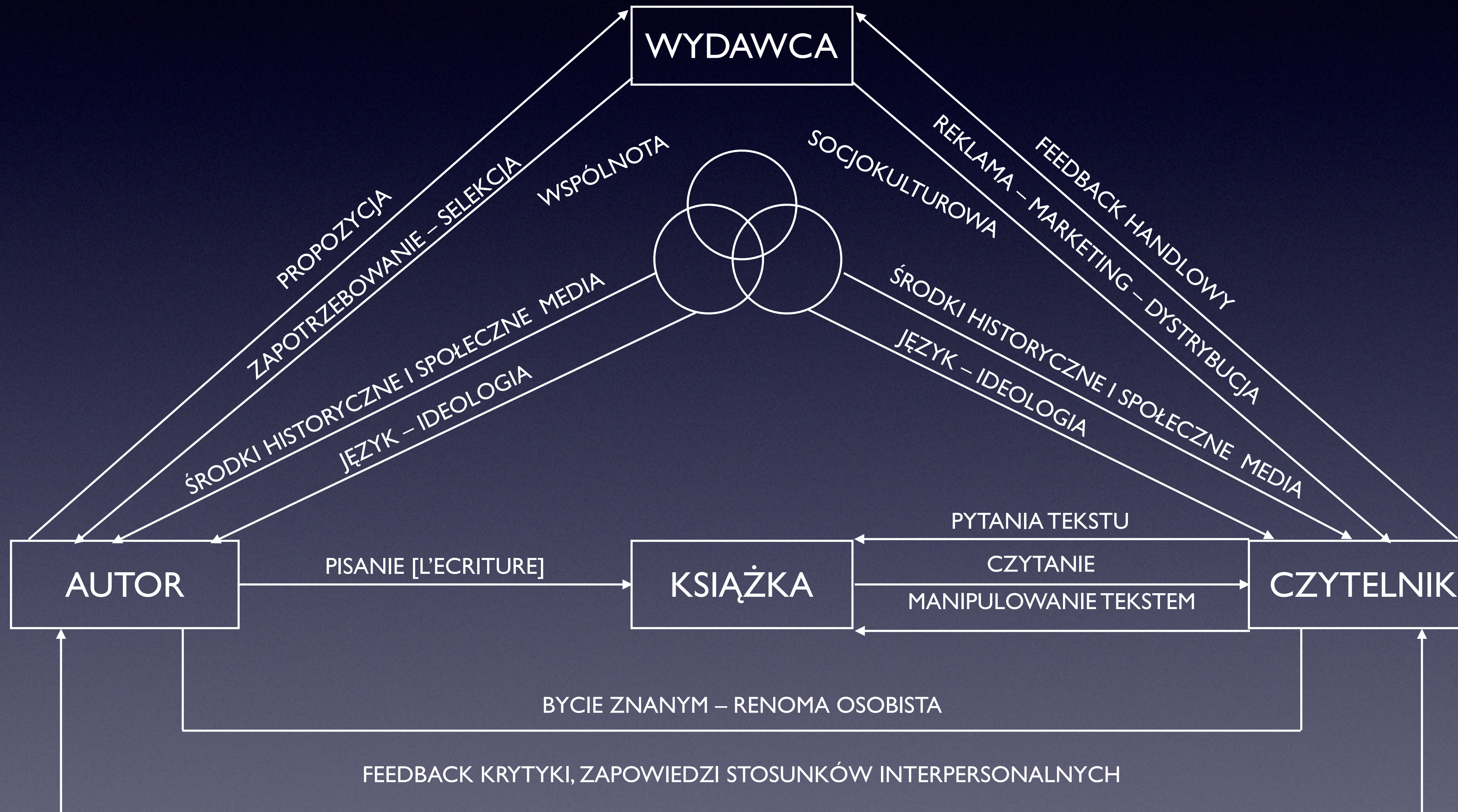

Model syntetyczny, T.Goban–Klas 1978

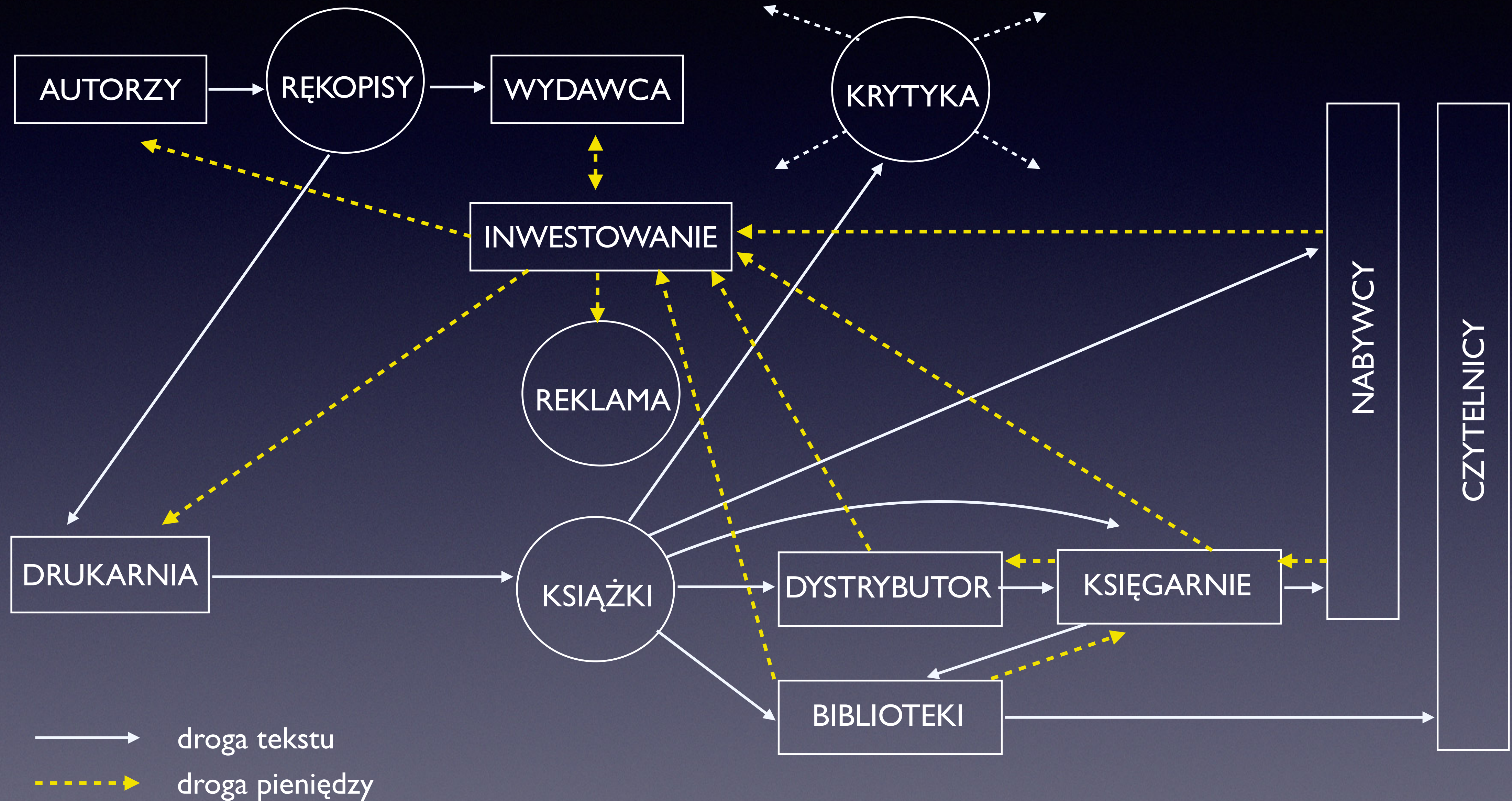
rzeczywistość społeczna

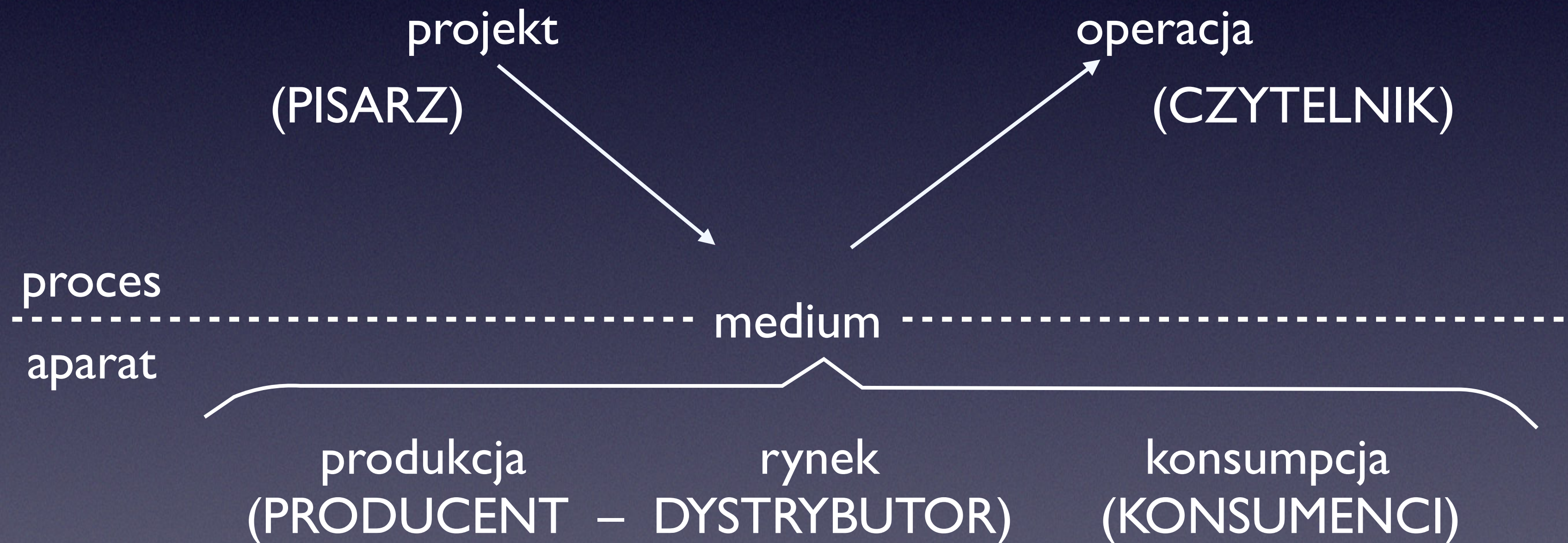
Proces przekazu książki R.Escarpit 1973

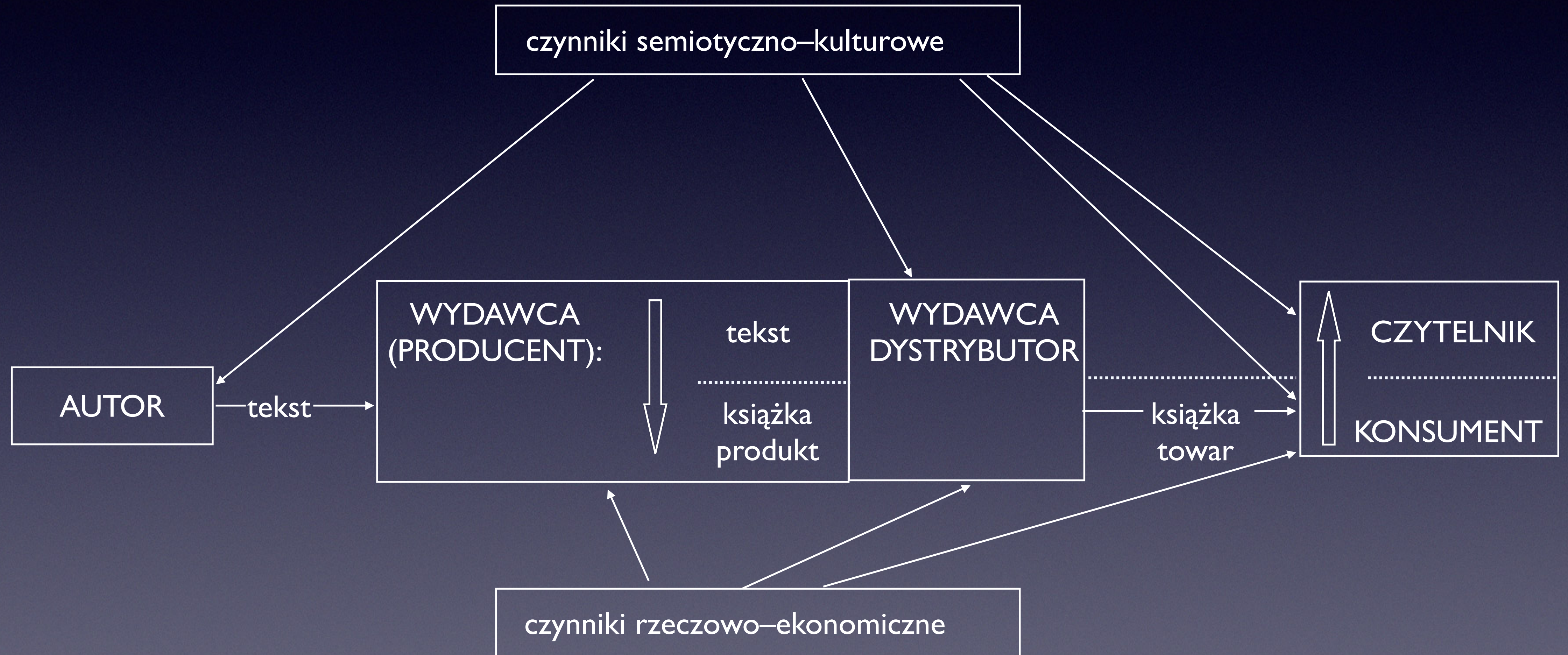
aparat książki, R.Escarpit 1973

proces i aparat literatury, R.Escarpit 1969

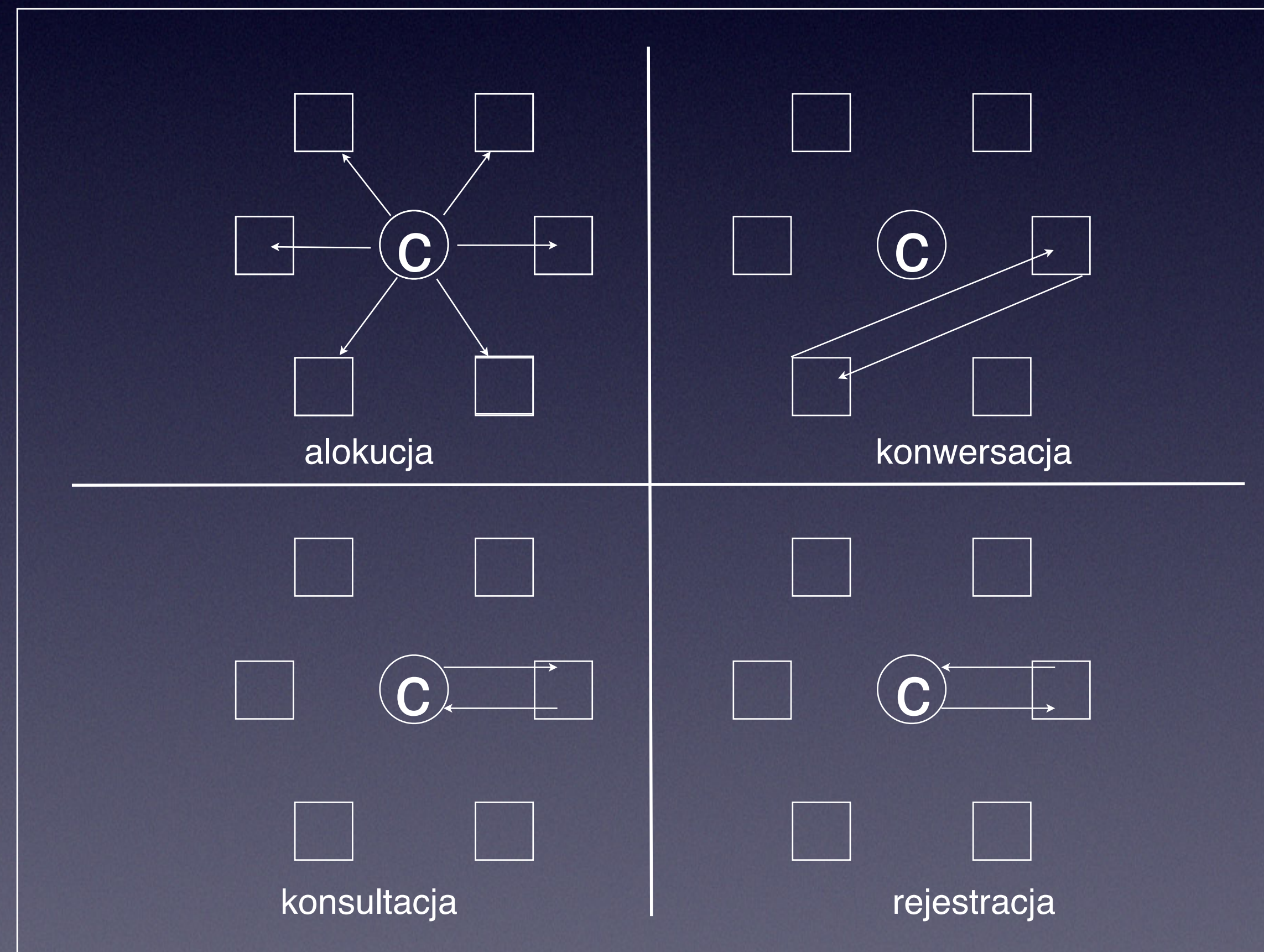
Proces komunikacji literackiej J.Lalewicz 1985

Formy zajmowania się tekstami literackimi J.Lalewicz 1985

		Nadawanie	Interakcja	Odbiór
Komunikacja literacka		PISANIE tekstów literackich		CZYTANIE TEKSTÓW literackich
Komunikacja o literaturze	instytucjonalna	PISANIE o literaturze		ODBIÓR OPINII o literaturze
	potoczna		WYMIANA OPINII o literaturze	
				POZNAWANIE POŚREDNIE literatury

Wzory przepływu informacji, J.L.Bordewijk, B.van Kaam 1986

Typologia przepływu informacji, McQuail 1994

kontrola zasobów informacji

centralna

indywidualna

kontrola
czasu
i wyboru
tematów

centralna

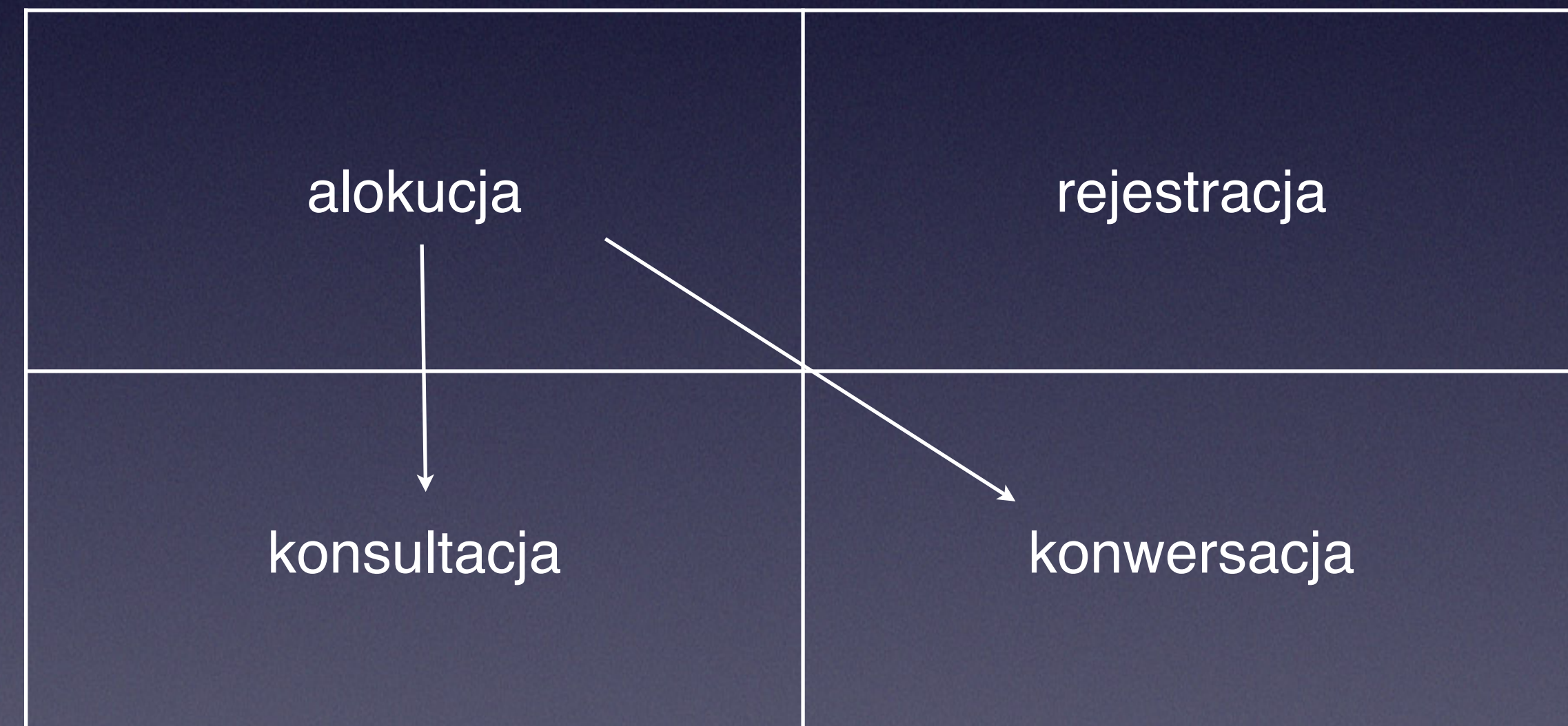
alokucja

rejestracja

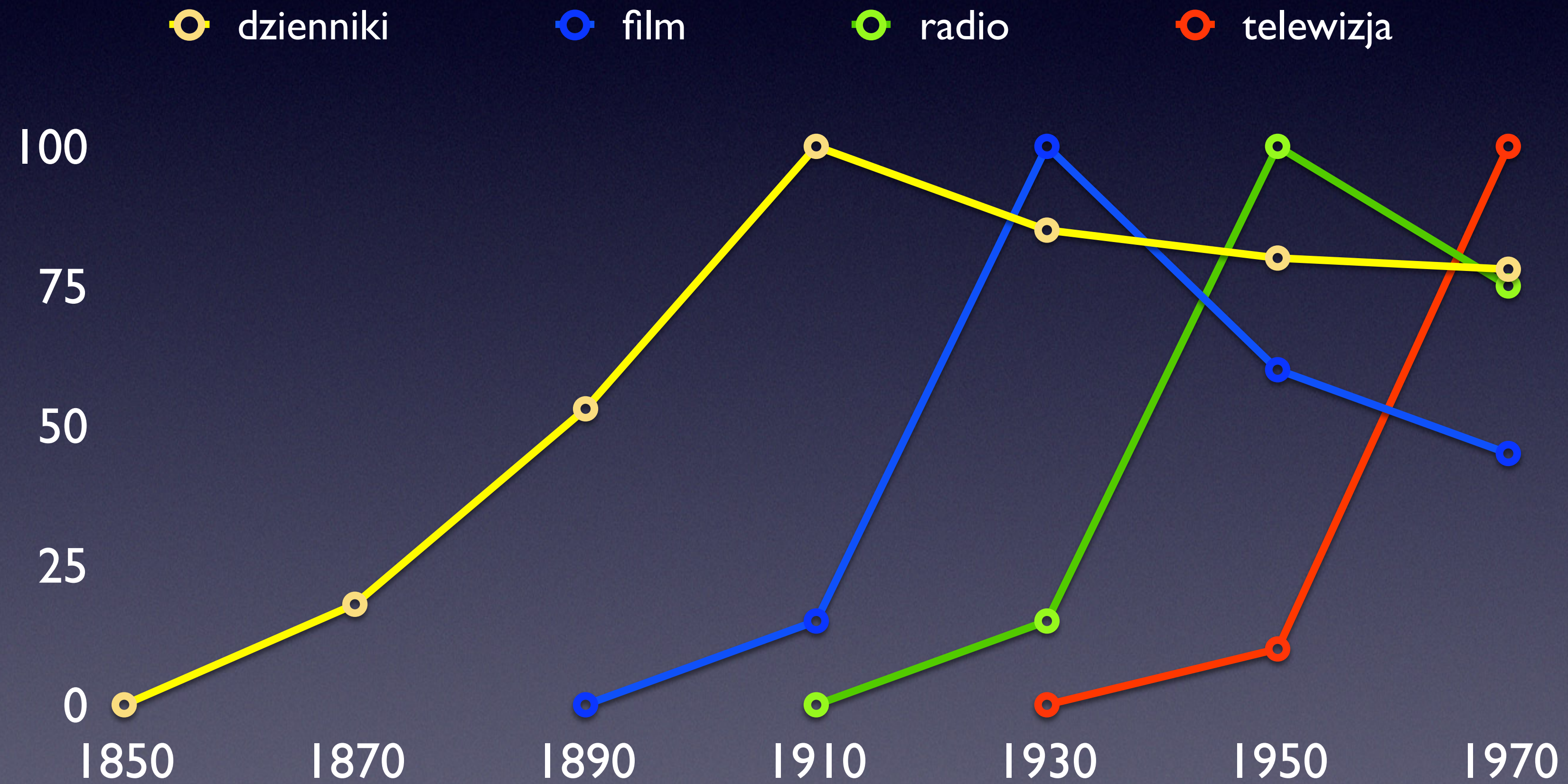
indywidualna

konsultacja

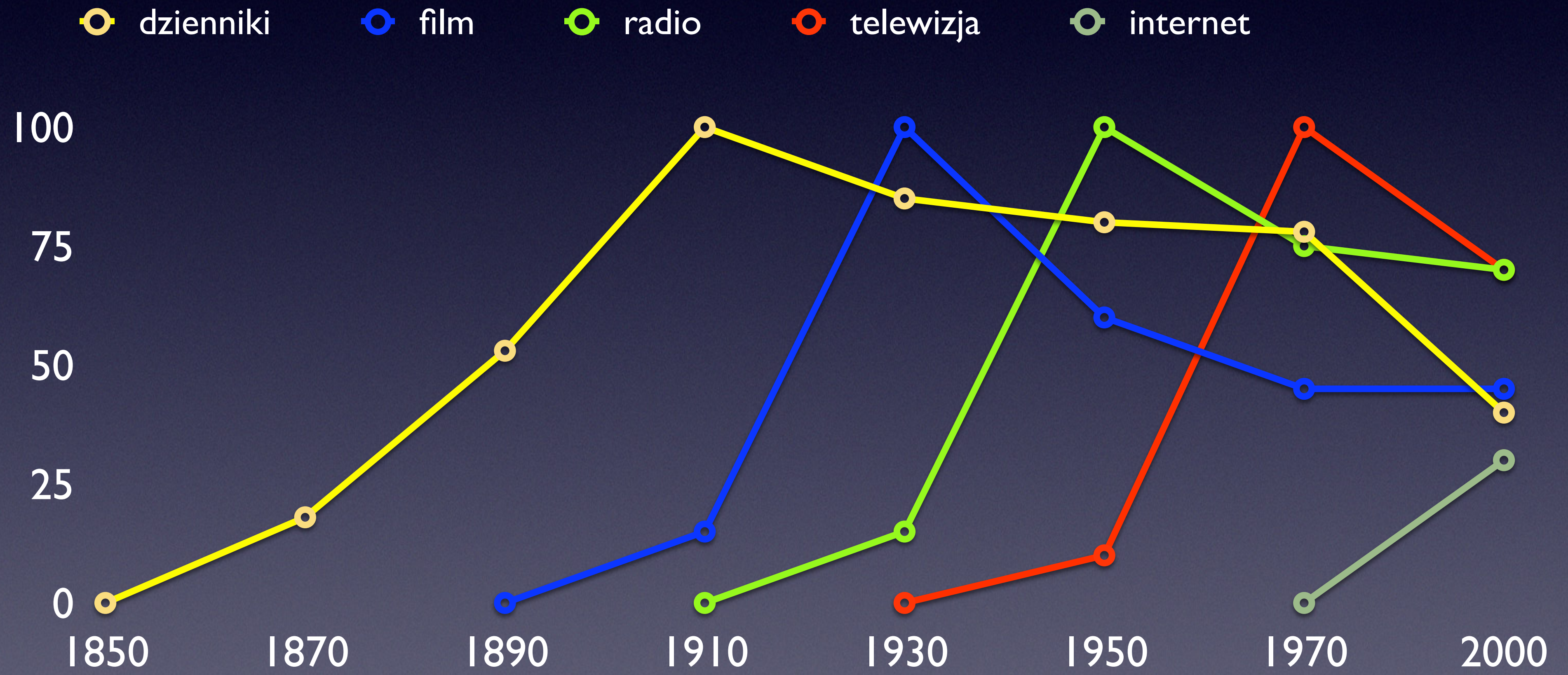
konwersacja

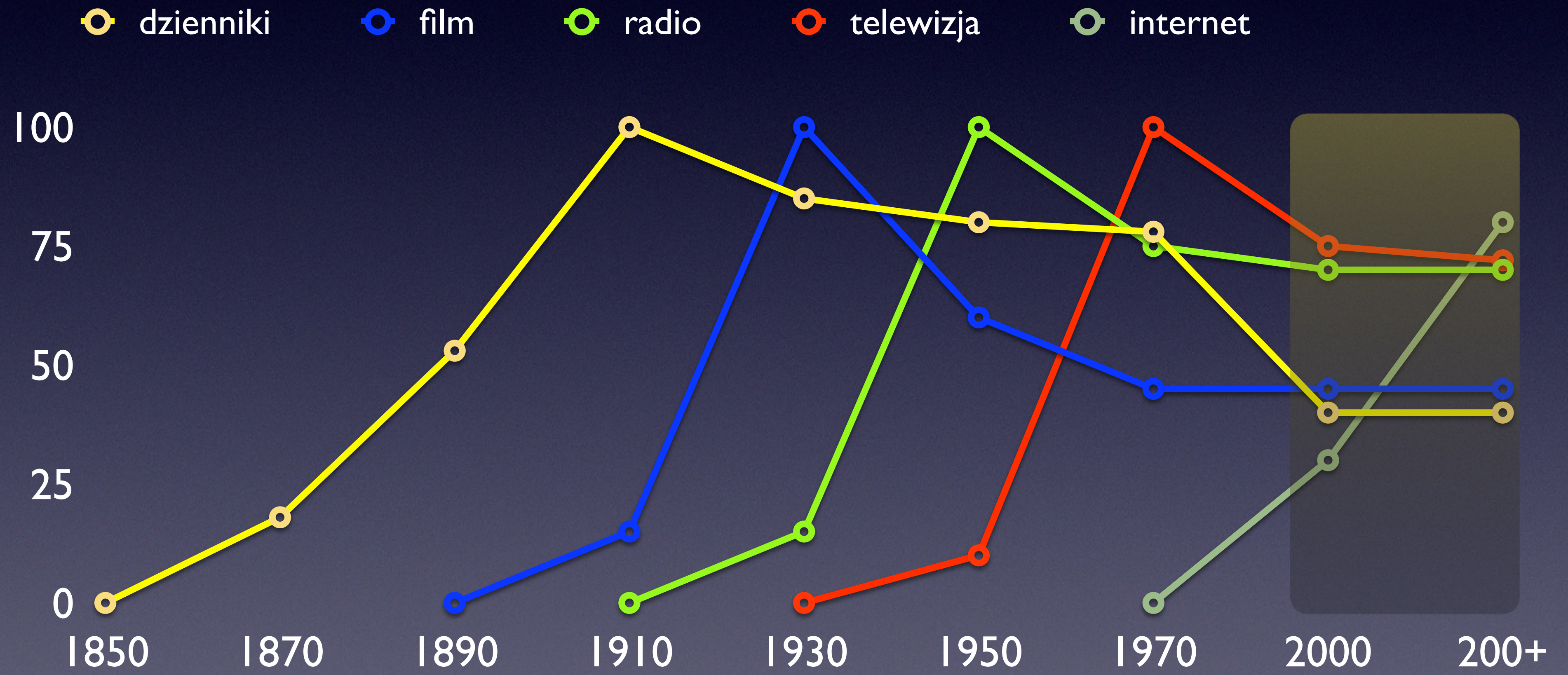
Wzory rozpowszechnienia mediów

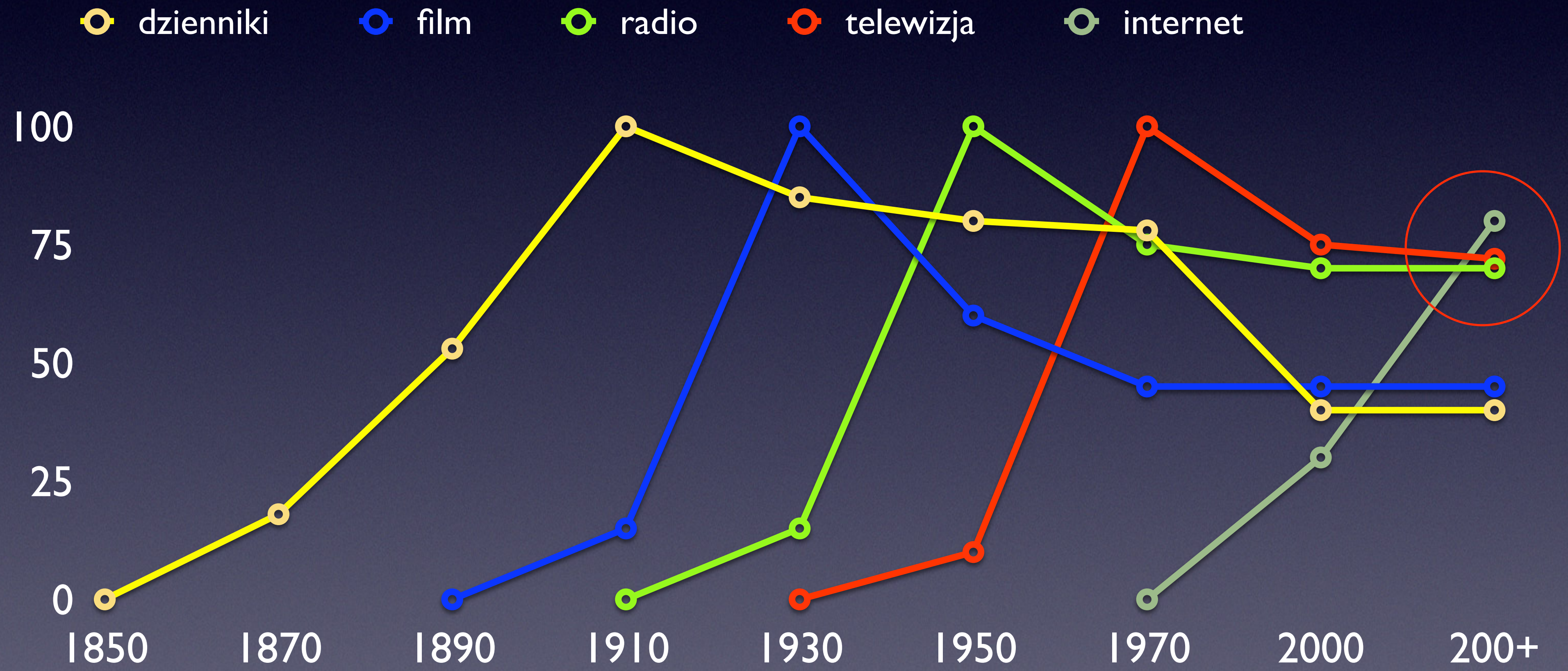
Wzory rozpowszechnienia mediów

Wzory rozpowszechnienia mediów

Wzory rozpowszechnienia mediów

Cyberkultura

test Turinga

AI/ChatGPT

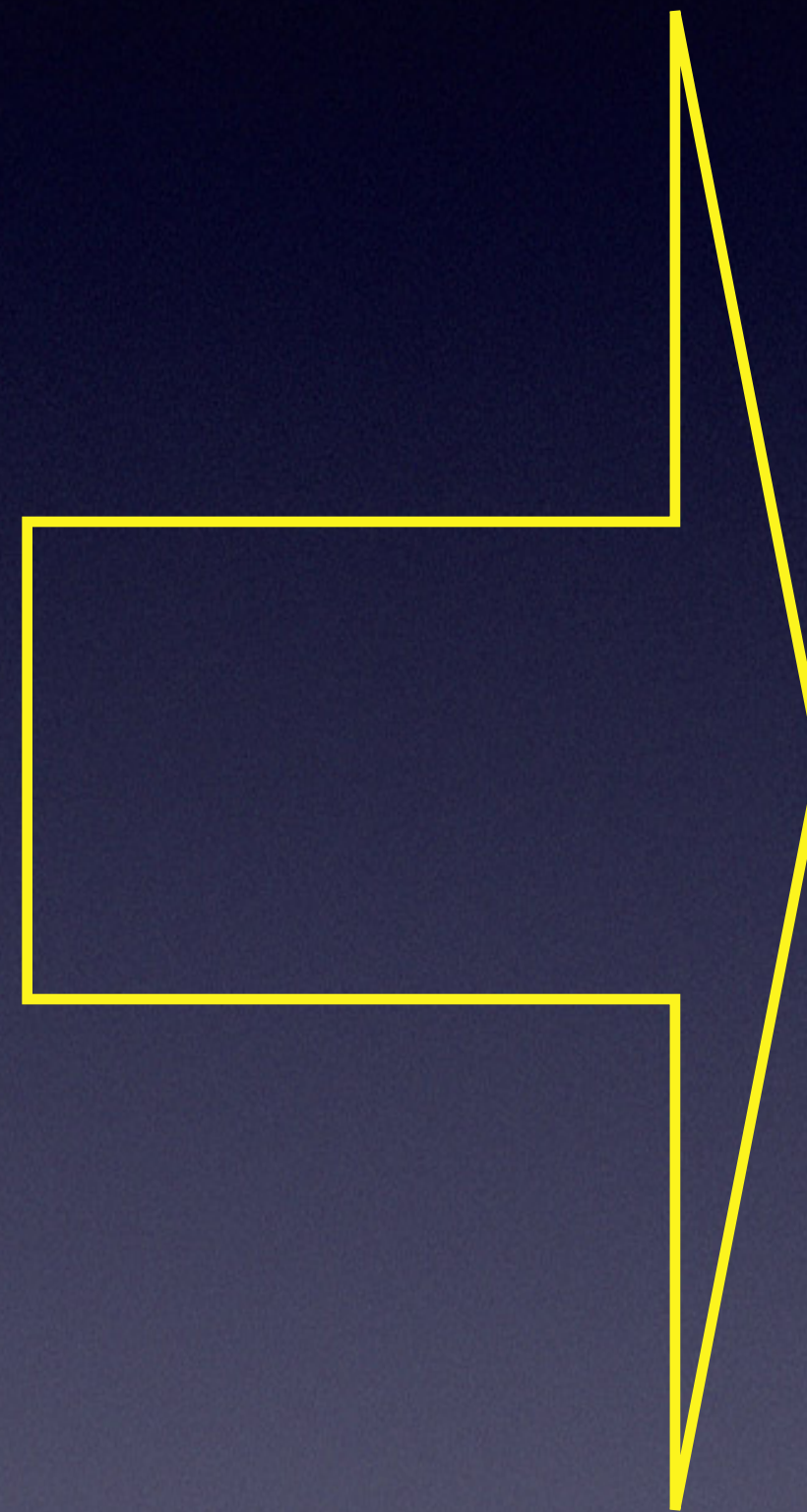
Netart/Shiftart

$$R' = R + VR$$

$$R' = R + VR$$

Społeczeństwo współczesne

postindustrialne
postmodernistyczne
poprzemysłowe
społeczeństwo po(post)
postkapitalistyczne
technotroniczne, technologiczne
merytokracja
społeczeństwo usług
trzecia fala
społeczeństwo postliberalne
społeczeństwo postekonomiczne
neokapitalizm

społeczeństwo

praca:

wyznacza możliwości życia (dochód)
trwale społecznie umiejscawia
definiuje oczekiwania i perspektywy życiowe
wyznacza "pole" społecznej ekspansji
determinuje skale wartości
charakter orientacji życiowej
żyrokompas/wewnętrzsterowność

klasyczna
nowoczesność

konsumpcja:

płynnie społecznie umiejscawia
selekcjonuje kontakty
definiuje oczekiwania i relacje społeczne
wyznacza "pole" społecznej ekspansji
determinuje skale wartości
charakter orientacji życiowej
radar/zewnętrzsterowność

po/post
nowoczesność

cechy charakterystyczne po(post)nowoczesnego społeczeństwa:

- globalizacja
- dehierarchizacja struktur ekonomicznych
- determinizm konsumpcji (kons. *per capita*)
- zmiany własnościowe kapitału (inf., int., kult.)
- telepraca i telezatrudnienie
- niedobór pracy: zanik powszechnej pracy najemnej
- społeczeństwo dwóch prędkości o zmiennej geometrii vs. społeczeństwo 2/3 – problem *underclass*
- technologizacja kultury i edukacji, nowe przemysły kultury
- imagologia w miejsce ideologii
- makdonaldyzacja kultury – *speil macht frei*
- dekompozycja tradycyjnych (nowoczesnych) ścieżek awansu i kariery zawodowej

sztuka?

Ogólny model komunikowania jako transmisji

nadawca

przekaz

odbiorca

nadawca

przekaz

odbiorca

autor

dzieło

odbiorca

artysta

dzieło

odbiorca

kreator

obiekt

adresat

kreator

artefakt

adresat

kokreator

działanie

kokreator

producent

przedmiot

konsument

obiegi/pośrednictwo

pośrednictwo

[formy obiegu sztuki]

pośrednictwo/ obieg sztuki: złożony, wieloaspektowy proces powtarzających się mechanizmów formułowania zapotrzebowania, odpowiedzi na to zapotrzebowanie oraz gratyfikacji umożliwiających przejęcie wytworu przez odbiorcę

Golka, 2008

1. mecenat
polityka państwa
sponsoring
rynek

pieniądze

2. osoby
instytucje

mediacje/zapośredniczenia

3. obieg elitarny
obieg popularny
obieg ograniczony
[zamknięty]

społeczna różnorodność
obiegów

mecenat

- historyczne początki: I w.p.n.e. [Gaius Cilnius Maecenas]
- znaczenia współczesne [różne]
różnorodne formy wspierania
opieka nad twórczością
pomoc materialna dla artystów
- mecenat: dominująca rola prywatnego nabywcy [możnowładca, kardynał, doża, przedstawiciel gminy miejskiej, biznesmen]
- cechy : prywatne kryteria ocen, własne ryzyko, osobisty i swobodny wybór twórcy, indywidualna akceptacja zamówionego wytworu, prywatne finansowanie, ciągłość działania, brak dążności do rozgłosu

WN: mecenat to całość złożona z interesu prywatnego twórcy i interesu publicznego objawiającego się w istnieniu warunków tworzenia i obiegu sztuki, swoistego dobrodziejstwa i przykładowo wtórnego podziału dochodu

polityka państwa

- stałość cech mimo różnorodności ustrojowej i historycznych form państw
- polityka państwa jako podmiotu: możliwość stosowania przymusu
- złudzenie zupełniej wolności sztuki w mariażu z instytucjami państwa
- państwo popiera to, co mu służy [wg. własnych miar], resztę toleruje
- dominująca rola władzy państwowej i anonimowość odbiorców
- „dworskość” pozycji twórców: arbitralność ocen, wartościowanie tematów, itd.
- „mecenat państwowy” to raczej polityka państwa [polityka kulturalna]
- dysponowanie publicznymi środkami
- mechanizmy państwa: ① rozdział beneficjów, ② cenzura
- ambiwalencja wpływu państwa na sztukę: wydatkowanie środków i nieadekwatność rezultatów
- polityka państw totalnych [totalitarnych]: ① zakazy [treść], ② nakazy [forma]
- efekty polityki państwa: pozytywne, negatywne

rynek sztuki

- początki: XVI i XVII w., od XVIII w. postępująca dominacja
- rynek: istnieje wtedy, gdy twórcy pracują na tzw. skład oczekując potencjalnego klienta osobiście lub poprzez marchanda lub dealer M.Golka 2008
- cechy rynku sztuki
 - twórca działa jak przedsiębiorca [pojedynczo, zespołowo lub we współpracy]
 - działalność na własne ryzyko [ekonomiczne i artystyczne]
 - o wysokości ceny decyduje gra rynkowa: podaż–popyt, kryteria artystyczne
 - dzieło sztuki jako specyficzna forma towaru
- teorie wartości i wartościowania dzieła: D.Ricard, A.Smith, F.Hutcheson; K.Marks, J.Ruskin, G.Sorel, R.Moulin, D.Crane
- specyficzność i nieporównywalność z innymi wytworami [towarami]
- gry rynkowe

